

ВСТУП

Святоотцівська богословська літературна спадщина для кожного християнина є великою скарбницею мудрості. Постаті Святих Отців являють вірним, зокрема мирянам та пастирям Церкви Христової, найкращий взірець віри, Богопізнання, служіння Богові та ближньому. Насправді багато чого можемо сказати про них, але тільки тоді, коли досліджуватимемо життєвий шлях та їхню богословську літературну спадщину.

У Святоотцівській спадщині можемо виокремити тематичне розмаїття для дослідницьких студій. Ми зупинилися на досить важливій та актуальній темі – темі душпастирського служіння. Проблематика душпастирського служіння лягла в основу багатьох творів християнських авторів. У патристичній епосі на християнському Заході її у своїх трактатах порушували передовсім такі визначні церковні письменники, як Амброзій Медіоланський (†397), Августин Гіппонійський (†430), Ісидор з Севілли (†636). Натомість на Сході її порушували Григорій з Назіанзу (†389), Йоан Золотоустий (†407), Максим Ісповідник (†662).

До грона цих талановитих християнських авторів, які свою увагу присвячували темі, пов'язаній зі священством, належить святитель Григорій Великий (†604). У цій дипломній праці ми ознайомимося із постаттю Західного Отця Церкви святителя Григорія Великого та його твором Правило Пастирське. Твір містить повчання та вказівки і для тих, хто має намір стати на шлях пастирського служіння, і для тих, хто вже став на цей шлях. Григорій Великий був настільки багатогранною особистістю, що праці про нього можна писати у будь-якій дисципліні. Він є прекрасним богословом, відданим пастирем, вишуканим вчителем суспільної моралі, вмілим промовцем та аскетом.

Актуальність нашої дипломної роботи полягає в тому, що погляди Григорія Великого на тему Священства є маловивченими, відтак потребують ширшого осмислення. Крім того, цінний пастирський досвід Святителя та розуміння обов'язків душпастирства міг би бути корисним для нас у подальшому пастирському служінні.

Метою нашої праці є, беручи за основу Правило Пастирське, дослідити, які саме погляди мав архиєрей Рима на служіння душпастирів у винограднику Христовому. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання конкретних завдань. Найкращим способом докладно ознайомитися із поглядами Святителя було б безпосереднє приглядання до коментування та розуміння Григорієм Великим теми служіння пастиря та розуміння ним Священства у творі Правило Пастирське. Тоді, сподіваємося, і зможемо безпосередньо діткнутися до Святоотцівського розуміння Священства та почути крізь віки голос славного пастиря та батька, якого ще в далекому VII столітті християни назвали Великим.

Поставлені завдання виконуватимемо за допомогою методів аналізу та синтезу. Завдяки аналітичному методу ми зможемо проаналізувати середовище становлення Григорія Великого як Римського архиєрея, проінтерпретувати його творчу спадщину, зокрема Правило Пастирське, де найкраще з-поміж усіх творів віддзеркалюється бачення пастирського служіння.

Дипломна робота складається зі Вступу, двох основних розділів, Висновків та

бібліографії. Подавши у вступі основні роз'яснення та напрямні, які б пролили світло на актуальність вибраної нами теми дипломної роботи та методу її розкриття, ми перейдемо до дослідження поглядів Григорія Великого на тематику душпастирського служіння. Наша праця складатиметься із двох розділів. А щоб цього досягнути, необхідно спочатку ознайомитись із його життям, його пастирським служінням та богословською літературною спадщиною.

У першому розділі ми ознайомимося з особою автора Правил Пастирського. Чому це важливо? Бо без ознайомлення зі середовищем, в якому зростав Григорій Великий, ми не зможемо зрозуміти, чому саме такі погляди він висвітлив у своєму творі. Святитель є прекрасним богословом, екзигетом, відданим пастирем. Він є вчителем суспільної моралі, вмілим промовцем та аскетом. Також, ми звернемо увагу на його богословську літературну спадщину, яку він залишив наступним поколінням. У третьому пункті ми ознайомимося власне з обраними нами твором для дипломної праці, контекстом його написання та структурою.

У другій частині дипломної праці ми власне перейдемо до аналізу твору Правило Пастирське. У першому пункті ми розглянемо умови прийняття Священства та яким має бути кандидат, який прагне стати на дорогу душпастирювання. У цьому підпункті ми спробуємо проаналізувати причини, які, на думку Святителя, спонукають уникати від прийняття на себе душпастирських обов'язків.

У другому пункті ми зосередимо нашу увагу на тематиці духовного життя пресвітера. Святитель Григорій Великий важливу роль у духовному житті надавав чеснотам. Тому ми проаналізуємо, у яких саме чеснотах має зростати священник та як провадити своє духовне та повсякденне життя.

Третій пункт ми назвали «Душпастир як віддзеркалення пастирської любові Христа». У цьому пункті ми зосередимо нашу увагу на тематиці стосунків пастиря та пастви. Висвітлимо теми, які безпосередньо пов'язані із душпастирськими обов'язками: духовна опіка пастви та зовнішня турбота, співстраждання до ближніх, володіння та розпорядження пастирською владою.

На завершення дипломної праці ми підіб'ємо підсумки та подамо список використаної літератури.

Джерелами для написання дипломної праці слугував російський переклад твору із латинської мови, який здійснив професор Київської духовної академії Давид Подгурский під назвою Правило пастырское или О пастырском служении, виданий у Києві у 1872 році.

Під час вивчення особи Григорія Великого та його поглядів на душпастирське служіння ми користатимемо із праці викладача Київської духовної академії Василя Певницького Св. Григорій Двоесловъ – его проповѣди и гомилетическія правила, книги польського дослідника життя та діяльності папи Григорія Великого – Jana Czuja Papiez Grzegorz Wielki, Теодора Успенського Церковно-политическая дѣятельность папы Григорія I-Двоеслова та наукові напрацювання таких авторів як О. Кашук, А. Сидоров, В. Лаба, F. Drączkowski, A. di Berardino та інших.

Щодо термінології, яка вживатиметься у цій дипломній праці, хочемо зазначити, що у вживанні термінів-дескриптивів «Святитель», «Римський архиєрей», «Єпископ Рима» матимемо на увазі особу Григорія Великого.

Цінність праці полягає у стислому викладі поглядів Григорія Великого на таку важливу константу в житті Церкви Христової, як тема душпастирського служіння. Дипломна

праця не претендує на всебічний та різноаспектний аналіз поглядів Григорія на душпастирське служіння, оскільки залишається не проаналізованою епістолярна спадщина Святителя. У листах Григорія Великого експліковано думки, що стосуються тематики душпастирства.

ВИСНОВКИ

У цій дипломній праці ми мали на меті дослідити погляди Святителя Григорія Великого на проблему душпастирського служіння. Різномасштабно опрацьовано твір Святителя Правило Пастирське (у перекладі із латинської мови професора Київської духовної академії Давида Подгурського під назвою Правило пастырское или О пастырском служении, 1872 р.). Ми також простудіювали дослідницьку літературу, завдяки якій змогли глибше осягнути непересічну постать Святителя.

У першому розділі конспективно представлено життя святителя Григорія Великого: сім'я, родинні стосунки, світська освіта, середовище, у якому зростає та формувався майбутній Святитель Церкви, рівно ж і його його богословська концепція. Ми дослідили, що великий вплив на зростання майбутнього архиєрея Рима мала сім'я, а саме гідний для наслідування християнський приклад. Він міг здобути яскраву кар'єру та мати привілеї визначного політика, але вів скромне життя, прагнув чернечого стану. Перфект міста Рим покидає свої громадські обов'язки, засновує ряд монастирів та поселяється в одному із них до вибору у єпископи Рима.

У 590 році ченця обирають на очільником Римської катедри. Архиєрей Григорій доклав багато зусиль, щоб оновити церковне життя на Заході. Він – вмілий архиєрей-політик, батько для вірних Христової Церкви, учитель духовного життя для християн. Особисті контакти з духовенством всього світу, листування з варварськими правителями, подвижництво, дипломатична мудрість та врівноваженість, пастирська турбота про бідних, відчуття католицькості Церкви – усе це, а також інші прояви турботи про Церкву зробили його однією із багатьох «святооцівських ікон». Доходимо висновку, що Григорій Великий став, попри певні вагання щодо сану душпастиря, ревним пастирем, а його діяльність – виявом пастирської любові до довірених йому вірних. Григорій Великий, попри тогочасну суспільно-політичну невизначеність та релігійні виклики й протистояння, зумів зреалізувати свої політичні та церковні плани

У цьому розділі ми також дослідили історію створення та адресата твору Правила Пастирського. Твір адресовано єпископу Йоану Равенському, і хоча про цю особу відомо небагато, можемо ствердити, що він був близьким другом Святителя та навіть дорікав за те, що майбутній предстоятель Римської катедри хотів уникнути шляху душпастирського служіння. На це Григорій відповідає своїм твором, де викладає свої погляди щодо важливості й духовних ризиків покладеного на нього завдання. Святитель твором ставить перед собою важливу мету: не лише акцентувати на важливості та обов'язках душпастирського служіння, але застерегти всіх тих, хто необдуманно стає на цей шлях. У другому розділі ми проаналізували, які умови прийняття Священства для кандидатів висвітлює у творі архиєрей. Основний наголос зроблено на тому, що в підготовці до душпастирського служіння на чільному місці має бути праця над своїм духовним життям, а саме: викорінення пристрастей та здобуття і зростання у чеснотах. Духовне життя є наріжним каменем для особи, яка прагне стати на шлях душпастирського служіння. Щоб навчати і провадити до спасіння людські душі, потрібно спочатку велику увагу приділити своєму духовному вдосконаленню, провадити духовні практики. Святитель, використовуючи

алегоричний метод інтерпретації Святого Письма та коментуючи старозавітній припис, виокремлює перешкоди, які стають на заваді душпастирюванню. Головно це долання перешкод духовного характеру. Ми представили їх у нашій дипломній праці.

У цьому розділі ми також звернули увагу на причини, які, на думку Григорія, можуть спонукати кандидата уникати душпастирського служіння. Серед найважливіших причин можемо виокремити такі: брак любові до Господа Бога, спотворене розуміння смирення, а також егоїзм.

Другий пункт другого розділу присвячено темі духовного життя пресвітера. У цьому пункті ми звернемо нашу увагу на елементи духовного життя пастиря Церкви. Святитель Григорій зосереджує особливу увагу на святості життя пастиря. Він акцентує на таких основних елементах духовного життя пастиря, як чистота помислів, гідний для наслідування особистий приклад вірним, розсудливість у мовчанні та словах та важливість читання Святого Письма.

У третьому пункті ми висвітлили погляди Святителя щодо відносин пресвітера та пастви. Пастир покликаний виявляти співчуття до членів довіреної пастви та заглиблюватися у споглядальне життя. Піклуючись про зовнішні справи, душпастир має не забувати про внутрішні потреби пастви. Третій розділ твору Правила Пастирського містить конкретні настанови для успішного душпастирювання у процесі праці з вірними. Також у цьому пункті ми представили тематику влади пастиря. Оцінюючи тему влади пастиря та даючи рекомендації, Святитель застерігає від зловживання надмірною строгості до пастви чи надмірним виявом любові.

Не все, що планувалося дослідити у роботі, нам вдалося здійснити. Ми не змогли знайти достатньо літератури, аби дослідити нашу тему крізь призму досліджень інших науковців. Щодо поглядів Святителя на тематику душпастирського служіння, які представив римський архиєрей в Правилі Пастирському, не можемо остаточно ствердити, що це його константа. Оскільки тематика душпастирства також експлікована у великій епістолярній спадщині Святителя, але це тема окремої богословської студії.

Наша праця є лише скромною спробою привідкрити багатство святоотцівської спадщини на тему душпастирювання. З огляду на обсяг дипломної роботи ми аналітично осмислили погляди Святителя на тему пресвітерського служіння. Цим намагалися прилучитися до тих напрацювань, які вже є у царині патристики. Поле праці над дослідженням богословської літературної спадщини святителя Григорія Великого залишається ще дуже широким. Цією працею ми радше заохочуємо до більш ґрунтовного дослідження богословської спадщини Святих Отців, зокрема Григорія Великого, задля нового відчитування їхньої думки у світлі викликів сучасності та кризи секуляризованого постіндустріального суспільства. Це дасть нам змогу творчо передавати Христове Євангеліє у зрозумілих та прийнятних для нашого слухача способах, як це свого часу блискуче робили Отці Церкви.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ I. ЖИТТЯ СВЯТИТЕЛЯ ГРИГОРІЯ ВЕЛИКОГО ТА ОГЛЯД ЙОГО ДОБИ 8

1. Святитель Григорій Великий: основні віхи життя та діяльності 8

1.1 Життя та пастирське служіння Григорія 8

1.2 Григорій Великий: глава Церкви та єпископ Рима 13

2. Твори Григорія Великого як вияв турботи про довірену паству 18

3. Твір Правило Пастирське, час написання та структура твору	22
РОЗДІЛ II. ПОСТАТЬ ПАСТИРЯ ТА КОНЦЕПЦІЯ АСПЕКТІВ ЙОГО СЛУЖІННЯ	28
1. Умови прийняття Священства	28
1.1. Перешкоди та чесноти осіб, які прагнуть стати на шлях Священства.	28
1.2 Мотиви втечі від Священства	32
2. Духовне життя пресвітера	34
2.1 Чистота помислів	35
2.2 Пастир як приклад для наслідування у своїх ділах	37
2.3 Розсудливість у мовчанці та словах	40
2.4 Важливість читання Святого Письма в житті пресвітера	42
3. Душпастир як віддзеркалення пастирської любові Христа	43
3.1 Синергія між зовнішньою турботою та внутрішні потреби пастви	43
3.2 Споглядальне життя пресвітера та прояв співстраждання до ближніх	45
3.3 Пастир як ревнитель правди та влада пастиря	47
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	55